

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ 4-К В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ У МЕЖАХ ІСТОРИЧНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 211М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Суханова Альона Олександрівна
Керівник к.пед.н., доцентка Борисенко Н.М.
Рецензент д.пед.н., професор Червінська І.Б.

Івано-Франківськ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ...	6
1.1 Поняття «компетентність» та «компетенція» в освітньому середовищі..	6
1.2 Компетенції ХХІ століття в національних стандартах освіти..	13
1.3 Особливості формування 4-К компетенцій у сучасній початковій школі	19
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ 4-К КОМПЕТЕНЦІЙ В МЕЖАХ ІСТОРИЧНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	32
2.1 Формування 4-К компетенцій на основі змісту уроків «Я досліджую світ» у 4 класі	32
2.2 Експериментальне дослідження рівня розвитку 4-К компетенцій в межах історичної та громадянської освітньої галузі	41
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	56
ДОДАТОК А Результати апробації дослідження.....	56
ДОДАТОК Б Порівняльна таблиця освітніх результатів.....	58
ДОДАТОК В Навички ХХІ століття.....	62
ДОДАТОК Г Критеріальна рубрика для оцінки рівня сформованості 4-К компетенцій.....	63
ДОДАТОК Д Оцінка рівня сформованості 4-К компетенцій.....	65
ДОДАТОК Е Наочні матеріали до уроку «Я досліджую світ».....	68
ДОДАТОК Ж Діагностика рівня сформованості комунікативних навичок та колективної взаємодії.....	74
ДОДАТОК З Кодекс академічної доброчесності	75

ВСТУП

В умовах повномасштабного вторгнення Росії на територію України важливого значення набуло переосмислення ролі сучасної освіти в житті суспільства. На даному етапі розвитку подій в Україні освітнє середовище зазнало суттєвих змін і потребує виховання людей, які мислять самостійно і творчо. Людей, які б мали можливість критично осмислювати факти і події навколишньої дійсності, які б вносили нові ідеї в усі сфери життя суспільства.

Сучасна школа покликана виробити в кожного учня звичку активно брати участь у вирішенні важливих питань життя колективу, вміння формувати, висловлювати і відстоювати свою думку, поважати думку інших людей. Усе це лежить в основі компетенцій XXI століття, що є ключовими для розвитку сучасного школяра. Серед них програмою ЮНЕСКО виділено «Модель 4-К» — це чотири ключові уміння, так звані м'які навички («soft skills») необхідні кожній людині в сучасних умовах: критичне мислення, креативність, комунікація та кооперація.

Сутність та зміст наповнення поняття «soft skills» були досліджені та визначені багатьма дослідниками (Р.Болстад, С.Бойд, К.Двек, Г.Клекстон, Б.Лукаш, Г.Пауелл, Р.Хіпкінс, М.Чамберс та ін.), організаціями (ООН, ОЕРС, ЄС) та національними урядами.

І хоч ця тема є досить новою, все ж автори «Компетенцій «4-К»: формування та оцінка на уроці: Практичні рекомендації» М.Пінська та А.Михайлова пропонують методичні рекомендації вчителям щодо формування компетенцій критичного та креативного мислення, комунікації та кооперації. Вони описують самі компетенції «4-К» та їх специфіку. У статті І.Кулішенко, Є.Крякіної, Є.Разової та Є.Шустової «Технологія формування компетенцій «4-К» під час підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту» викладено узагальнені теоретичні

дослідження про концепцію «4-К», які дозволяють сформувати уявлення про ключові якості та навички сучасного спеціаліста в галузі освіти. Не менш значну інформацію висунуто у статті С.Мироненко «Компетенції XXI століття/Освіта XXI століття». В основу роботи покладено аналіз «гнучких навичок» та виділяються їхні групи.

До сучасних українських вчених, що досліджували формування 4-К компетенцій у школярів належать О.Сосницька, В.Шипілов, О.Чуланова та інші.

Усе це зумовило обрати дану тему дослідження «Формування компетенцій 4-К в учнів початкової школи у межах історичної та громадянської освітньої галузі».

Мета дослідження — дослідити умови формування компетенцій 4-К в учнів початкової школи у межах історичної та громадянської освітньої галузі.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати сутність понять «компетентність» та «компетенція» в освітньому середовищі;
- 2) розглянути умови розвитку компетенцій XXI століття в національних стандартах освіти;
- 3) визначити особливості формування 4-К компетенцій у сучасній початковій школі;
- 4) дослідити шляхи формування 4-К компетенцій на основі змісту уроків «Я досліджую світ» у 4 класі;
- 5) провести експериментальну роботу з теми дослідження.

Об'єкт дослідження — освітній процес сучасної початкової школи.

Предмет дослідження — педагогічні умови формування компетенцій 4-К в учнів початкової школи у межах історичної та громадянської освітньої галузі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у магістерській роботі розроблено конспект уроку «Я досліджую світ» спрямований на формування компетенцій 4-К в учнів початкової школи.

Практична значущість роботи полягає у тому, що матеріали дослідження можуть бути використані вчителями початкової школи у їх практичній діяльності на уроках «Я досліджую світ».

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що якщо розробити різні типи завдань на уроках «Я досліджую світ», спрямовані на формування та розвиток 4-К компетенцій у школярів, то в майбутньому вони зможуть застосовувати отримані навички в реальному житті.

Методи дослідження:

У процесі роботи над дослідженням ми використали такі методи дослідження як аналіз науково-педагогічної літератури, її синтез, педагогічне спостереження, опитування, анкетування, порівняння, узагальнення та безпосередня участь у реальному освітньому процесі.

Апробація з теми дослідження:

За темою дослідження була опублікована стаття у збірнику наукових праць «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects» — «Компетенції XXI століття як актуальна складова розвитку учнів Нової української школи», та пройдено сертифіковану програму, онлайн-курс: «Ключові уміння 21-го століття»(Додаток А).

Структура роботи: складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ XXI СТОЛІТТЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

1.1 Поняття «компетентність» та «компетенція» в освітньому середовищі

В даний час відбуваються постійні зміни в різних сферах суспільства — політики, економіки, культури, науки, соціуму тощо. Це призводить до того, що швидко змінюються вимоги до загального змісту освіти та до якості підготовки учнів. Випускник, який навчався за принципами системного управління, тобто чітко та поступово рухався до досягнення мети наміченим шляхом, потрапляє в систему ситуаційного управління, в якій варіанти наближення до мети та сама ціль можуть змінюватися, модифікуватися, виходячи зі стратегії розвитку організації, куди потрапляє випускник.

Тому соціальне замовлення з кожним разом вимагає введення нових освітніх галузей, дисциплін, предметів, новітніх методик викладання і, звичайно, нової якості здобутих знань. Це вважається вже не просто набором знань, умінь та навичок з різних предметів, а називається компетенцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що зарубіжні та вітчизняні дослідники по-різному дають визначення термінам «компетенція» та «компетентність».

Це питання розглядали такі відомі вчені як А.Хуторський, Н.Бібік, Н.Кузьмін, Г.Селевко, Ф.Шаріпов, П.Борисов, С.Шишов, Дж.Равен, В.Краєвський, А.Чуторський та багато інших. Також визначення понять «компетентність» та «компетенції» розглядають міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, Європейський Союз та інші.

Зміни в характері освіти для кінця ХХ — початку ХХІ століття полягають в його спрямованості, цілях, змісті, які все більш явно орієнтують його на «вільний розвиток людини», на творчу ініціативу, самостійність учнів, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх фахівців [3]. У зв'язку з цим все більш актуальним стає компетентнісний підхід в освіті, формування ключових компетенцій людини, що є перспективним напрямком в науці і практиці освіти.

Порівняння тлумачень понять «компетенція» і «компетентність» різними ученими наведені у Таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

Визначення «компетенції» та «компетентності»

Дослідник, джерело	Зміст означення	
	Компетентність	Компетенція
Енциклопедія освіти [8,с.408-409]	Компетентність у навчанні (лат. <i>competentia</i> — коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо.	Компетенції — це відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат.
Н. Бібік [4]	Компетентність — оцінна категорія, що	Компетенція — це соціально фіксований

	<p>характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, який володіє здатністю успішно виконувати свої повноваження.</p>	<p>освітній результат.</p>
<p>А. Хуторський [21, с.152-153]</p>	<p>Компетентність — це сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері.</p> <p>Компетентність — це володіння учнем відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості (сукупність якостей) учня і мінімальний</p>	<p>Освітня компетенція — сукупність взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності.</p> <p>Компетенція — це готовність людини до мобілізації знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективною діяльності в конкретній життєвій ситуації.</p>

	досвід діяльності у даній сфері.	
Ф. Шаріпов [22, с.73]	<p>Компетентність — сукупність рис (характеристик) особистості, що дозволяють їй якісно виконувати визначену діяльність, що направлена на вирішення проблем (задач) в якійсь галузі.</p> <p>Компетентність — це те, чого досяг конкретний спеціаліст, вона характеризує міру освоєння компетенції і визначається можливістю вирішувати поставлені «місцем» задачі.</p>	<p>Компетенція — це те, на що претендує людина, це коло питань, в яких вона добре обізнана, має знання і досвід.</p> <p>Компетенція — це характеристика місця, а не особистості, тобто параметр соціальної ролі людини.</p>
Г.Селевко[18]	Компетентності — якості, придбані через проживання ситуацій, рефлексію досвіду.	<p>Компетенція — це готовність суб'єкта ефективно організувати внутрішні і зовнішні ресурси для постановки і досягнення мети. Під внутрішніми ресурсами розуміються знання,</p>

		вміння, навички, над предметні вміння, компетентності (способи діяльності), психологічні особливості, цінності і т.ін.
ЮНЕСКО[31]	Компетентність — здатність мобілізувати і використовувати внутрішні ресурси, такі як знання, навички і погляди, а також зовнішні ресурси, такі як бази даних, бібліотеки, інструменти і т.д., для ефективного вирішення конкретних проблем в реальних життєвих ситуаціях.	Компетенція — здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах — ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях.

Аналізуючи дані, що наведені у таблиці 1.1, ми бачимо, що більшість науковців у формулюванні терміну «компетенція» виділяють, знання, уміння й навички як основні складники, які було набуто і розвинуто завдяки навчанню. В свою чергу «компетентність» містить в собі елемент готовності до ситуації через особистісну характеристику людини.

Компетентність учня має на увазі прояв усіх його особистісних якостей. Вона включає не тільки когнітивну та операційно-технологічну складові, а також мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову. Це означає, що компетентність завжди об'єднана якостями певної, конкретної

людини від того, навіщо йому потрібна якась компетенція до того, наскільки успішно він використовує, застосовує цю компетенцію у повсякденному житті.

Як зазначає Н. Сидорчук, «поняття компетенції характеризують через знання, вміння, навички, а також особистісні якості (ініціативність, цілеспрямованість, здатність до цілепокладання, відповідальність, толерантність тощо), соціальну адаптацію (вміння працювати в команді і поза нею), критичне мислення, а також досвід діяльності в обраній сфері. Лише в сукупності ці компоненти формують поведінкові моделі, а відповідно компетентність людини у вирішенні поставлених перед нею завдань [19,с.80]».

Нові якісні цілі загальної освіти здебільшого спрямовані на формування та розвиток особистісних якостей учнів як громадян. Результатом їх утворення є набір ключових компетенцій, які дозволяють з легкістю пристосовуватися, адаптуватися часто мінливому соціальному середовищу. Школяр повинен уміти бачити великі можливості застосування здобутих знань залежно від аналогічних ситуацій, а не лише у змісті певного предмета, де він отримав ці знання. Це дозволить дитині розбиратися, орієнтуватися у самостійній пізнавальній, цивільно-правовій, соціально-трудова, побутовій, культурній та інших діяльностях.

Сучасний етап розвитку освіти характеризують нові підходи щодо визначення мети і завдань навчання. У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу [9]. Багато країн направили свої зусилля на перебудову системи вищої освіти з Болонського типу. Вони звертаються до компетенцій та компетентностей як провідних критеріїв підготовленості сучасного випускника школи до неоднозначних, об'ємних умов праці та соціального життя. Якщо раніше традиційною кваліфікацією спеціаліста вважалася функціональна

відповідність між вимогами місця роботи та цілями освіти, підготовка зводилася до засвоєння навчальними зразками стандартного набору знань, умінь та навичок, то зараз цього недостатньо. «Компетенція» має на увазі розвиток у людині здатності орієнтуватися в різних непередбачуваних, складних робочих, життєвих ситуаціях, мати уявлення про результат своєї діяльності, вміти нести відповідальність за наслідки своєї діяльності.

Британська Рада в Україні «British council» та Міністерство науки в Україні спільно створили Типову освітню програму. Програма «Ключові уміння 21-го століття» Британської Ради покликана допомогти реалізувати концепцію «Нової української школи» (2016) та Закону «Про освіту України» (2017), відповідно до основних навичок, таких як критичне мислення, вирішення проблем, командна робота, спілкування, обробка інформації, прояв креативності тощо є основою для формування індивідуальних компетенцій дитини для майбутнього життя. Розвиток ключових навичок не обмежується окремими завданнями, вони перетинаються за своєю природою, тому від учителів очікується створення сприятливого середовища для їх оволодіння, при цьому вони мають віддавати перевагу особистісно-орієнтованому навчанню та сучасним технологіям, методам і прийомам [14].

Ідеологи компетентнісного підходу вважають, що школі необхідно забезпечити дитину не тільки знаннями — вона повинна підготувати її до життя. Ідеальний випускник — це не ерудит із широким кругозором, а людина, яка вміє формулювати та ставити перед собою цілі, вміти їх досягати, грамотно та ефективно спілкуватися з іншими людьми, робити усвідомлений, зважений вибір і нести за нього відповідальність, а також вирішувати проблеми, навіть нестандартні, прагнути бути господарем свого життя. Тому для школи ставиться таке завдання, як сформувати ці компетентності.

Отже, слід зазначити що терміни «компетентність» та «компетенція» в педагогічній науці ще не здобули єдиного тлумачення. Деякі науковці вважаються ці поняття близькими за значенням, а інші, — навпаки, вирізняють їх. Проте, ми можемо зробити висновок, що в загальному, «компетенція» розглядається як базова якість освітньої підготовки учня, а «компетентність» — є результатом цієї підготовки, але цей термін розглядається в значно ширшому значенні.

Зважаючи на це, сучасна школа потребує виховати такого учня, який би міг критично мислити, працювати в команді, приймати рішення та вміти нести відповідальність за наслідки цих рішень. В сучасному освітньому середовищі ці навички здобули назву «Навички майбутнього» або «4-К» компетенції.

1.2. Компетенції XXI століття в національних стандартах освіти

Ключові компетенції XXI століття — це конструкція, про яку вже багато писали в попередньому столітті. У літературі зустрічаються різні терміни: знання, які можна передавати, ключові навички, нові базові навички, м'які навички, загальні навички, поглиблене навчання, навчання нового покоління, мислення вищого рівня, але найбільш повним є навички XXI століття. Ці терміни охоплюють академічні, пов'язані з роботою, соціальні та особисті компетенції, когнітивні та некогнітивні, такі як критичне мислення, вирішення проблем, співпраця, ефективне спілкування, мотивація, наполегливість, навчання, IT-грамотність, соціальні та емоційні навички, а часом також креативність, інновації та етика. Це компетенції, які можна розвинути в різних ситуаціях, формальних або неформальних контекстах, і вони є більш загальними, ніж знання та навички, пов'язані з контекстом, в якому вони були придбані. Вони часто визначаються як

основні знання, навички, ставлення та видима поведінка, що веде до досконалості в роботі.

«Робота, життя та навчання у XXI столітті потребують значно розширеного набору навичок, компетенцій та гнучкості. Ми повинні бути готові до тривалого навчання та здобуття нових навичок протягом усього життя та кар'єри... [13]».

Зі зміною характеру та зовнішнього вигляду робочих місць змінювалися і вимоги до освіти та необхідних компетенцій. Багато країн перейшли від промислової до інформаційної економіки. Сучасні роботодавці очікують, що формальна освіта запропонує навчання, яке забезпечує адаптивність і гнучкість, а також створить працівника, який навчений спілкуватися та швидко й легко застосовує наявні знання та навички в нових ситуаціях. Щоб відповісти на ці виклики, школи та університети повинні трансформуватися таким чином, щоб учні мали здібності до критичного мислення, були гнучкими у вирішенні проблем і розвивали навички співпраці та спілкування, необхідні для успішного навчання, життя і роботи в сьогоdnішній складній і неспокійний час.

Нові технології, перетворення в різних сферах, демографічні проблеми змінюють наше суспільство. Підсумки освіти яких достатньо вистачало попереднім поколінням, для нашого сучасного суспільства недостатньо, щоб бути успішними у майбутньому. Дослідники освіти та роботодавці виявили, що зараз для XXI століття є важливими критичне мислення, комунікація, креативність та командна робота [23].

За останні кілька років у світі актуальна тема освіти, спрямувала перехід від традиційної орієнтації шкільного навчання на формування предметних знань та вмінь для розвитку сучасних ключових компетенцій XXI століття. Крім предметних умінь Partnership for 21st Century Learning сучасне освітнє середовище пропонує рамку для умінь, в якій виділяються

«інноваційні вміння» — критичне мислення та вирішення проблем, креативність та інновація, здатність до комунікації та роботи з людьми [27].

Було проведено низку досліджень, які мають на меті дізнатися, на які компетенції, що закладають у національну освіту різних країн, орієнтується професійне суспільство. Дослідники вивчили освітні стандарти та політику країн, які є лідерами освіти — Південна Корея, Японія, Китай, Сінгапур, В'єтнам. Вони виділили, які компетенції, цінності, вимоги та установки часто зустрічаються та мають формуватися у школярів. Перші місця займають критичне мислення, вміння взаємодіяти з іншими людьми, керувати собою та креативно мислити.

В основі «4-К» компетенцій лежить здатність та вміння учнів демонструвати свою уяву, пошук та обробка інформації, висування та формулювання ідей, їх аргументація, шляхи вирішення проблем, оцінка особистих та навколишніх думок, пропозицій. Такі вміння є основою дослідницької діяльності учнів, основою вміння вчитися самостійно та колективно з іншими.

У міжнародних стандартах ці навички добули назву «soft skills». «Soft skills» — соціологічний термін, що стосується емоційного інтелекту людини, свого роду перелік особистісних характеристик, які так чи інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. Це навички, прояв яких надзвичайно важко виявити, безпосередньо ідентифікувати, перевірити та наочно продемонструвати. Ця група включає індивідуальні, комунікативні та управлінські навички [10].

Наприклад можна навести освітні стандарти країн, які займають лідируючі позиції у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (Рис. 1.1, Рис. 1.2, Рис. 1.3, Рис. 1.4)

Рис. 1.1. Структура стандарту загальної освіти Австралії

Рис. 1.2. Структура стандарту загальної освіти Гонконгу

Рис. 1.3. Модель освітніх результатів в освітньому стандарті Онтаріо
(Канада)

Рис. 1.4. Модель освітніх результатів в освітньому стандарті Фінляндії

Дані малюнки показують, що навички XXI століття можуть бути частиною змісту освіти на рівних правах разом з усіма предметами, що вивчаються, і предметними областями. Вони розглядаються, як обов'язковий результат освіти з усіма видами грамотності, які школа зобов'язана забезпечити випускникам, або ж вони залишаються невідготовленими до майбутнього дорослого життя. За розвиток 4-К компетенцій школа так само має відповідати, як і за формування фінансової грамотності, освоєння ІКТ, фізики, хімії чи інших наук.

Як важливі навчальні результати у Державному стандарті заявлено розвиток у учнів здатності самостійно мислити, шукати шляхи вирішення

творчих та проблемних завдань, які неможливі без креативності та формування критичного мислення. Ці компетенції вважаються навичками високого порядку та стимулюють зміцнення аналітичних можливостей держави. Але їхня формальна оцінка відсутня. У шкільній практиці немає педагогічних технологій та оціночних інструментів, які можуть дозволити сформуванню та оцінці цих компетенцій в рамках традиційного уроку та відповідно до конкретного предметного змісту. У цих компетенціях немає так само і парного опису освітніх стандартів. Тому ми вирішили порівняти метапредметні освітні результати Державного стандарту та 4-К компетенцій у таблиці (Додаток Б).

Отже, ми співвіднесли метапредметні результати навчання, заданих Державним стандартом, та характеристики навичок 4-К, які дозволяють зробити висновок, що вони близькі та перетинаються. Це означає, що інструментами для оцінки рівня сформованості 4-К можна оцінити метапредметні результати освітнього стандарту.

До основних 4-К компетенцій в усіх національних стандартах освіти та в Україні зокрема, відносять: креативність, критичне мислення, комунікацію та кооперацію.

1.3. Особливості формування 4-К компетенцій у сучасній початковій школі

У новому складному світі все менше фіксованих професій і все більше ситуативних ролей, які людина займатиме в процесі реалізації колективних та індивідуальних цілей. Робоче середовище постійно змінюється. Освіта зіткнулася із ситуацією, коли в ряді сфер знання, уміння та навички застарівають швидше, ніж закінчується нормативний термін навчання. Саме тому потрібно абсолютно новий підхід до складових компетентностей молодшого школяра, які мають лягти в основу освітніх програм.

Проблема, яку належить вирішити, не обмежується визначенням нового набору компетентностей або оновленням знань, що передаються. Трансформація економіки та соціуму вимагає переглянути всю логіку індустріальної освітньої моделі. Сьогодні спостерігається становлення нової освітньої парадигми, яка сприятиме переходу суспільства до іншого соціального та економічного устрою. В останні кілька років початкова освіта у всьому світі відходить від орієнтації на формування, переважно, знань, умінь та навичок, намагаючись створити умови для розвитку сучасних ключових компетенцій, чи навичок ХХІ ст. [15]

Навички людей багатовимірні. Вони поділяються на 3 категорії[6]:

- Пізнавальні — розумові здібності, розуміння та міркування;
- Соціально-емоційні — поведінка, ставлення та риси особистості, що впливають на те, як ми керуємо особистими та соціальними ситуаціями;
- Технічні — спеціальні знання про роботу — методи, матеріали, інструменти.

На Давоському економічному форумі у звіті про майбутню професію визначили навички, які будуть потрібні у 2020 році. Половина цих навичок стосується комунікативної сфери, інший частина — здібностей до комплексного вирішення проблем, креативності, когнітивний гнучкості та критичного мислення [1].

На Всесвітньому економічному форумі у доповіді «Новий погляд на освіту» було запропоновано нову модель, в якій центральну частину займають «4-К» компетенції (Додаток В).

Центральну частину моделі займають компетенції «4-К»: креативність, критичне мислення, комунікація та кооперація (взаємодія та співпраця). Для розуміння, як формувати дані компетенції, необхідно розібратися, що включає кожна з них.

Як визначити критичне мислення? Основою у розумінні критичного мислення вважається підхід, сформульований у роботах К.Поппера, передусім його «критична установка», твердження, що ми вчимося на помилках, а не через накопичення даних.

Другий важливий момент — це розуміння того, що найкращою умовою для критичного мислення є соціальна ситуація спілкування та взаємодії: «Я можу помилятися, і ти можеш помилятися, але спільними зусиллями ми можемо поступово наближатися до істини [17]».

Так само визначає ситуацію когнітивного розвитку Д.Хетті. Для нього когнітивний розвиток, або когнітивна акселерація, що відбувається в процесі навчання, — це соціальний процес, якому сприяє якісний діалог між учнями за підтримки вчителя. При цьому важливо, щоб будь-яка навчальна ситуація становила певний когнітивний конфлікт, який стає викликом для мислення учня [28].

Термін «критичне мислення» відомий дуже давно з таких відомих робіт психологів, як Ж.Піаже, Дж.Брунер, Л.Виготський та ін. Слід зазначити, що у розумінні природи критичного мислення найвідоміші вчені та педагоги, які діяли у різних країнах, у різних культурних та історичних контекстах, дуже близькі. Наведемо кілька визначень поняття «критичне мислення».

«...Цілеспрямоване, саморегульоване судження, результатом якого є інтерпретація, аналіз, оцінка і висновки, як і пояснення тих фактичних, концептуальних, методологічних, критеріальних підстав, у яких ґрунтується судження [25]».

«Активний, послідовний і ретельний розгляд будь-яких переконань чи знань у світлі тих підстав, які є основою їм та наступним висновкам [24]».

Як основні елементи критичного мислення можна назвати кілька основних умінь. Це перелік, сформульований групою експертів та широко розповсюджений [25].

1. Аналіз: вміння знаходити зв'язок між твердженнями, питаннями, аргументами.

2. Оцінка: вміння оцінити надійність тверджень, переконливість доказів.

3. Пояснення (аргументація): вміння пояснити хід своїх думок та захистити свої висновки.

4. Виведення гіпотез (планування рішень): вміння формувати гіпотези і робити висновки, виявляти брак інформації.

5. Саморегуляція (контроль): рефлексія, самоперевірка та корекція.

Як можна визначити креативність? У роботах різних авторів щодо опису креативності більше варіативності, ніж у разі критичного мислення. Ми дотримуватимемося варіантів, у яких креативність визначається як здатність уявити та розробити принципово нові підходи до вирішення проблем, відповіді на питання, що стоять перед суб'єктом, або висловлювати ідеї, застосовуючи, синтезуючи та видозмінюючи знання [29;30].

Американський дослідник критичного мислення школярів та студентів П.Фасіоун звертає увагу на важливість цілісного оцінювання навичок XXI століття, вказуючи на необхідність розробки показників, що дозволяють враховувати перебіг міркувань учнів, постановку ними питань, прояв уяви та творчості [26].

Під час розробки рубрики з метою оцінки креативного мислення можна спиратися на модель Б.Лукаса [5]. У структуру креативності, представлену у цій моделі, внесено невеликі зміни, оскільки компоненти креативності описані так, щоб найкраще підходили оцінці дій учня під час роботи над завданням [2].

1. Допитливість (активний інтерес до завдання):

- інтерес до навколишнього світу (ситуації завдання) та бажання дізнатися більше про навколишній світ (про різні аспекти ситуації завдання; висловлює асоціацію);

- самостійний пошук відповіді на власні питання. Активний пошук нової інформації.

2. Створення ідей (уява). Продукування власних ідей. Тут виділяється два аспекти:

- оригінальність запропонованих ідей;
- гнучкість чи рухливість, здатність продукувати велику кількість ідей.

3. Розвиток запропонованих ідей:

- оцінка запропонованих ідей з різних позицій та пошук їх сильних та слабких сторін з метою покращення ідеї чи відмови від неї;

- вміння швидко перебудувати свою діяльність в умовах, що змінилися, і з появою нової інформації про об'єкт дослідження.

Як можна визначити комунікацію? Ефективна комунікація пов'язана з розвитком у людини комунікативної компетентності — здатності висловлювати та інтерпретувати думки, почуття та факти в усній та письмовій формах (слухання, говоріння, читання та письмо), а також ефективно комунікувати в різних соціальних і культурних контекстах (освіта, робота, будинок та відпочинок).

Комунікація проявляється в умінні учня ставити запитання учителю, однокласникам та відповідати на їхні запитання зрозумілим для них чином, у разі необхідності звертатися за роз'ясненням того, що виявляється незрозумілим у повідомленнях або міркуваннях, і, у свою чергу, вмінні роз'яснити свої ідеї та пропозиції.

Структура цієї компетенції представлена так:

1. Готовність до комунікації: відсутність страху при вступі до комунікації, ініціювання комунікації, готовність відповісти на чуже питання, готовність поставити запитання.

2. Адаптація до мети та контексту комунікації та до партнера: у різних ситуаціях спілкування вміння вибрати різні вербальні та невербальні засоби комунікації, орієнтуючись на емоційний статус партнера.

3. Переконлива комунікація: використання вербальних (словникового запасу та знання правил мови) та невербальних засобів (жести, міміка, інтонація) задля досягнення мети комунікації.

Як можна визначити кооперацію? Кооперація описується як вміння та готовність звертатися за допомогою, вислуховувати чужу думку та погоджуватися з іншими пропозиціями навіть на шкоду власним, під час роботи команди над завданням вбудовувати свою індивідуальну частину роботи у спільну роботу групи, а також визначати свій внесок та оцінювати колективний результат як власний.

Структура цієї компетенції представлена так:

1. Прийняття спільних цілей:

- вміння розділяти цілі команди і ставити їх вище за власні цілі, працювати у команді, вбудовувати результат своєї роботи у колективне рішення, керувати своїми емоціями у командній роботі.

2. Соціальна взаємодія:

- участь в обговоренні, вміння домовлятися, взаємодіяти, вислуховувати та приймати чужі думки, координація своїх дій з діями інших членів команди;

- готовність допомогти їм, готовність взяти на себе відповідальність за загальний результат.

3. Виконання взятих зобов'язань:

- готовність зайняти таку позицію та прийняти таку роль, яка ефективна для роботи у команді;

- відповідальне виконання своєї частини роботи, досягнення якісного результату.

4. Самостійність та ініціативність:

- здатність працювати самостійно та виявляти ініціативу в рамках поставленого завдання;
- вміння залучати всіх членів команди до вирішення завдання, надавати їм психологічну підтримку, мотивувати.

Важливо підкреслити, що кожного разу, пропонуючи учням виконати завдання у групі, учитель має можливість навчити їх працювати у команді. Цьому може допомогти повторення з учнями основних правил командної роботи:

- висловлюватися по черзі та вислуховувати кожного;
- розглядати усі висловлені пропозиції;
- не давати образливих коментарів на пропозиції однокласників;
- звертатися за роз'ясненням та допомогою спочатку до членів команди і тільки потім до інших учнів чи вчителя;
- узгоджено розподіляти роботу між усіма членами команди;
- за бажання визначити відповідальних за ту чи іншу ділянку роботи.

Для того, щоб розвивати в учнів ці компетенції, необхідно так організувати освітній процес, щоб вони робили це постійно та в системі. Будь-який урок — це місце, де вони можуть не тільки засвоювати знання, а й розвивати здібності самостійно набувати уміння та навички і, що не менш важливо, вчитися керувати собою та працювати в команді.

Щоб це стало можливим, нам потрібно відповісти на три важливі питання:

- Як інтегрувати нові навички у програми?
- Як їх формувати на заняттях?
- Як їх оцінювати?

Відповідь на перше запитання не здається настільки непереможною, оскільки у Державному стандарті у розділі «Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти» у переліку загальних результатів вже перераховані ті самі «4-К». Виникають скоріше труднощі у визначенні змісту роботи, а також способів їх розвитку та оцінки.

Отже, щоб організувати діяльність із формування компетенцій «4-К» необхідно враховувати кілька компонентів особистісно-розвивального освітнього середовища:

- організаційно-технологічний;
- предметно-просторовий;
- соціальний.

Організаційно-технологічний компонент передбачає, що в освітнє середовище мають увійти нові форми організації освітньої діяльності учнів та нові способи діяльності та оцінювання освітніх результатів [11].

Мета таких занять — створити простір для формування та розвитку критичного та креативного мислення (креативності), комунікації та кооперації.

Основні характеристики завдань, що застосовуються на подібних заняттях [12]:

- освітня задача передбачає більше одного або безліч можливих рішень;
- у центрі освітньої задачі лежить або міні-проект, або створення чи конструювання деякого продукту з використанням нестандартних засобів;
- освітнє завдання дає можливість для розвитку коротко окресленого сюжету у рамках заданої проблеми;
- освітнє завдання передбачає роботу у групі з можливим виділенням підзадач для індивідуальної чи парної роботи;

- освітня задача вимагає самостійного пошуку необхідної інформації з відкритих джерел;

- освітня задача може включати пошук та використання інформації з інших дисциплін.

Щоб розробляти завдання та проводити заняття, на яких у учнів можуть формуватися компетенції «4-К», слід врахувати вже наявні описи характеристик таких завдань та занять.

Наприклад, характеристики креативного завдання та креативного заняття [12]:

- Створення в учнів мотивації.
- Варіативність вибору в учнів.
- Відсутність заданого алгоритму розв'язання.
- Наявність кількох правильних рішень.
- Залучаються знання та вміння з різних галузей освітньої діяльності.

- Обов'язкове обговорення під час прийняття рішення.

- Групова форма роботи.

- Розробка власного продукту групою.

Розроблене заняття обов'язково включає такі елементи:

- інформацію для вчителя, який проводить заняття;
- інструкцію для учнів, тобто опис проблемної ситуації та пов'язаного з нею проекту, дослідження чи експерименту;

- заповнену технологічну карту заняття;

- лист групової роботи, який організовує роботу груп на занятті та забезпечує учням можливість виявляти та розвивати освітню самостійність;

- роздаткові матеріали для учнів;

- лист оцінки у процесі педагогічного спостереження.

Навчальні ситуації такого типу можуть спиратися на сучасні технології змішаного навчання, які мають на увазі використання ІКТ. Різні комп'ютерні технології можуть бути використані під час заняття, під час виконання завдань у рамках самостійної роботи, а також для комунікації між учнями та вчителем. У них добре вписується застосування цифрових пристроїв не тільки для прискореного обміну інформацією, а й для персоналізації навчання, роботи у групі. Так, мобільне навчання пропонує використовувати будь-які цифрові носії (комп'ютер, електронну книгу тощо) для отримання інформації в зручному кожному варіанті, а інформаційна підтримка спільного навчання передбачає наявність завдань на груповий пошук вирішення проблем із використанням мережі Інтернет.

Також добре вписується у креативні навчальні ситуації стратегія Flipped learning, або перевернутого навчання, що змінює роботу в групі та самостійну роботу місцями: учні самостійно вивчають матеріал та шукають потрібну інформацію, а на уроці виконують практичну роботу в групі.

У будь-якому випадку при роботі із завданнями нового типу ролі педагога та учня розподілені не так, як це прийнято на традиційному занятті [12]:

- учні набувають самостійності у виборі плану, обсягу та форм роботи, а вчитель надає можливість виявити самостійність, підібравши відповідне завдання;
- учні можуть виступити в ролі педагога один для одного, працюючи в парі або у групі. Викладач стає консультантом для самостійно працюючих команд та підтримує їх продуктивну роботу;
- учні беруть участь в оцінці як результатів заняття, так і процесу роботи, використовуючи інструменти самооцінювання. Учитель отримує можливість не лише оцінювати результати, а й здійснювати моніторинг формування та розвитку компетенції «4-К». Такий моніторинг може проводитися як на рівні групи, так і на індивідуальному рівні. Системи

аналізу та оцінювання, актуальні в минулому, не спонукають учнів отримувати навички, потрібні в XXI столітті. Необхідно визнати обмеженість застарілих способів оцінки знань. Оцінка впливає на життя людей, особливо молоді, і тому вона повинна прийняти форму цінного та ефективного зворотнього зв'язку та носити формуючий характер.

Соціальний та емоційний інтелект, креативність, наші здібності до співпраці та спільної творчості, а також інші важливі навички майбутнього повинні включатися до метрики оцінки, яку ми використовуємо для визначення успіху учня протягом усього життя — у процесі безперервного навчання.

Дуже важливо, щоб система навчання та оцінювання не руйнувала, а сприяла розвитку допитливості, креативності та співробітництва, а також дозволяла учням навчатися, здійснюючи помилки.

Таким чином, щоб розпочати формування компетенцій «4-К» варто критеріально визначити (перерахувати поведінкові характеристики), як виявляється креативність, критичне мислення, комунікація та колаборація у процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни, проаналізувати навчальний або тематичний план і вирішити, на прикладі яких тем і скільки годин можливо використовувати для тренування компетенцій (це має бути системно), продумати навчальні ситуації, сформулювати для учнів відповідні освітні завдання, підібрати технології, розробити роздатковий матеріал, організувати сам процес на занятті та провести формувальне оцінювання у формі змістовного зворотного зв'язку.

Соціальний компонент особистісно-розвивального освітнього середовища — це простір відносин, спілкування та взаємодії всіх учасників освітнього процесу [26].

Великим потенціалом у розвитку компетенцій «4-К» також є позаурочна виховна робота, така як учнівські олімпіади, конкурси, у тому числі неформальне спілкування учнівського активу, численні гуртки

дозволяють реалізовувати широке коло додаткових загальнорозвиваючих програм, спрямованих на розвиток творчих, проєктувальних та дослідницьких здібностей учнів.

Традиційні інструменти оцінювання сформованості в учнів компетенцій 4-К — це тести з вибором відповіді, закриті питання, ранжовані шкали — хороші для вимірювання знань чи поглядів. Але подібні інструменти не можуть «схопити» процес, що лежить в основі складних навичок, які потрібно стимулювати, виявити, моделювати, демонструвати та застосовувати у мінливих умовах.

Можливе джерело необхідних інструментів — «автентичне» оцінювання, у якому оцінюється те, як учень справляється з реальними життєвими завданнями. Те, як він це робить, можна спостерігати, тобто є індикатори, якими можна оцінити наявність навички [7].

Індикатором може бути поведінка, продукт, досягнення. Для автентичного оцінювання необхідно створити умови, у яких навичка чи компетенція виявляється, тобто потрібні завдання, що відбивають реальні життєві ситуації, у яких потрібна дана компетенція.

Всі інструменти оцінювання відповідають вимогам до формуючого оцінювання. Вони відповідають його ключовим характеристикам:

- вбудовані у процес викладання та учіння;
- передбачають обговорення освітніх цілей із учнями;
- залучають учнів до самооцінювання чи партнерського оцінювання;
- забезпечують зворотний зв'язок: допомагають учням намітити такі кроки у навчанні;
- зміцнюють впевненість у тому, що кожен учень може досягти успіхів;
- стимулюють рефлексію та комунікацію на уроці.

Основний інструмент для оцінки компетенцій «4-К» та моніторингу їх прогресу — це критеріальні оціночні рубрики. Головне в структурі рубрик — це чітке виділення рівня досягнень, який показує, наскільки сформована компетенція, що оцінюється. У більшості рубрик виділяється 3-4 таких рівня. Вони можуть бути марковані (наприклад, як високий, середній, низький) або позначені цифрою (Додаток Г).

Отже, у сучасному освітньому просторі набирає популярності новий список компетенцій, що називається «4-К»: комунікація, креативність, критичне мислення та командна робота. Тому у новому складному світі сучасна початкова школа має бути орієнтована як на передачу знань та розвиток навичок, так і на всебічну підтримку становлення дитини як повноцінного автора свого життя.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ 4-К КОМПЕТЕНЦІЙ В МЕЖАХ ІСТОРИЧНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Формування 4-К компетенцій на основі змісту уроків «Я досліджую світ» у 4 класі

Останнім часом шкільна освіта відходить від традиційної орієнтації формування предметних знань і умінь, намагаючись створити умови для розвитку сучасних ключових компетенцій.

Основні компетенції нашого часу — це інтелект, креативність та соціальні вміння.

Знань та умінь, які формувала школа у минулому столітті, недостатньо для того, щоб стати успішним у наш час. Сучасне суспільство активно змінюється. Найважливішими стають соціальні вміння, критичне мислення, вміння кооперуватися з іншими людьми та вирішувати проблеми.

Система освіти також переосмислює свої цілі та включає в освітні програми дедалі ширший перелік навичок. Школа бере на себе відповідальність і за когнітивний, і за соціально-емоційний розвиток дітей, розуміючи, що вони невіддільні один від одного.

На сучасному етапі у сфері освіти важливо реалізовувати такі освітні завдання, вирішення яких допомагає не тільки формувати знання, вміння добувати інформацію, а й застосовувати знання та інформацію на практиці у життєвих ситуаціях. Модель уроків «4-К»: креативне мислення, критичне мислення, комунікація, кооперація — це одне із сучасних моделей уроків, вкладених у формування необхідних компетенцій.

Формуючи компетенції у системі «4-К», вчитель формує такі необхідні якості характеру як ініціативність, наполегливість, лідерство, адаптивність. Тому ми створили проєкт, що допомагає сформуванню необхідних навичок XXI століття. Конспект уроку був створений відповідно до Типової освітньої програми О.Савченко для 4 класу [16; 20].

Мета: створення простору для формування 4-К компетенцій на основі змісту уроків «Я досліджую світ» у 4 класі.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Розробити урок нового типу, спрямований на когнітивний розвиток учнів.

2. Скласти листи групової роботи, які організують роботу груп на уроці та забезпечують учням можливість виявляти та розвивати освітню самостійність.

3. Після проведення уроку з метою оцінки того, наскільки на ньому було створено простір для формування та розвитку «4-К», використовувати оціночні листи та листи спостереження.

Заплановані результати: формування у дітей компетенцій 4-К, які виробляють необхідні якості характеру у дітей, такі як ініціативність, наполегливість, лідерство, адаптивність.

Продуктом проєкту є розробка уроку з курсу «Я досліджую світ» для 4 класу з використанням технологій 4-К, листів групової роботи до цих уроків. Для учнів буде створено простір, який допоможе сформуванню компетенцій 4-К, завдяки яким учні самостійно навчатимуться мислити, вирішувати проблемні та творчі завдання.

Оціночні інструменти

У цьому проєкті використовуються такі аркуші оцінювання для учнів: «Самооцінки роботи в групі», «Самооцінка критичного та креативного мислення», «Оцінка вміння працювати з даними», «Самооцінка вміння вирішувати проблеми».

Розробка уроку спрямована формування компетенцій 4-К у дітей. Завдання, використані у цьому уроці, передбачають роботу групи з можливим виділенням підзадач для парної роботи. Завдання, поставлені перед дітьми, передбачають більше одного або безліч можливих рішень, вимагають самостійного пошуку необхідної інформації у відкритих джерелах.

Учні виступають у ролі вчителя один для одного, працюючи у парі чи групі. Вчитель стає консультантом для самостійно працюючих команд та підтримує їх продуктивну роботу. Учні беруть участь в оцінці як результатів уроку, так і процесу роботи, використовуючи інструменти самооцінювання. Вчитель отримує можливість як оцінювати предметні результати, так і здійснювати моніторинг формування та розвитку компетенцій «4-К».

Тема уроку: «Карта Вінланда»

Клас:4

Предмет: Я досліджую світ

На цьому уроці учні дізнаються нові відомості про історію людства, застосують навички роботи з картами, оцінюють достовірність запропонованих фактів.

Робота організована у групах по 5 осіб. Креативність проявляється при порівнянні сучасної та стародавньої карт та при знаходженні основи для інтерпретації стародавньої карти. Критичне мислення — при обґрунтуванні та аналізі різних точок зору.

Переважний час проведення: 1 урок.

Предметно-специфічні навички:

- Встановлення причинно-наслідкових та тимчасових зв'язків, навичок роботи з картою світу та глобусом.

Освітні цілі:

- Розвиток уміння працювати з картами;

- Розвиток уміння працювати з інформацією.

Критерії оцінки :

- Швидкість та якість співвідношення стародавньої та сучасної карт та побудови гіпотези про те, що відкрили вікінги.
- Кількість та якість обґрунтувань (за та проти) справжності стародавньої карти.
- Якість питань та суджень на етапі обговорення та критичного аналізу отриманих результатів.

Зв'язок із освітньою програмою:

- Розширення уявлень про карту світу, країни та народи;
- Співвіднесення історичних подій з датами, дат із століттям;
- Вміння відрізняти реальні історичні факти від вигадок;
- Вміння працювати зі «стрічкою часу».

Устаткування та матеріали:

- Текст завдання — по одному на парту;
- Схематична карта вікінгів (Додаток Д, Рис.Б) — по одній на пару або групу;
- Дошка, фломастери;
- Проектор (для показу стародавньої карти А, човнів вікінгів) (Додаток Д, Рис.А);
- Фотографія сучасної карти на проекторі (можна показати тільки зону Атлантичного океану);
- Зображення вікінгів та предметів, що їм належать;
- Карта світу на дошці.

Додаткова інформація для вчителя:

Знайдена в середині минулого століття карта Вінланда може бути доказом присутності вікінгів на Американському континенті ще до відкриття Христофором Колумбом. Основне джерело інформації про подорожі вікінгів до берегів Північної Америки міститься в двох

ісландських сагах: «Сага про Еріка Рудого» і «Сага про гренландців». Вчені знайшли підтвердження, коли було відкрито поселення вікінгів біля Північної Америки. На цей час досі незрозуміло, чи є карта справжньою або це майстерна підробка (Додаток Д).

Хід уроку

Ця таблиця показує лише один із способів реалізації діяльності та оцінки. Вона має розцінюватися як один із запропонованих варіантів. Вчитель може змінювати форму проведення діяльності для адаптації до контексту школи, програми або рівню знань учнів.

Етап уроку	Тривалість	Роль вчителя та учнів	Параметри оцінювання
1	10 хв	<p>Ось як виглядала ця мапа. (Учитель показує через проектор зображення А і роздає учням зображення Б та фізичну карту світу.)</p> <p>Ваше завдання — порівняти давню карту та сучасну і спробувати зрозуміти:</p> <p>1) де жили і куди подорожували люди, які зробили карту;</p> <p>2) що це за місце — Вінланд. На карті Б воно позначено знаком питання «?».</p>	

		Вчитель роздає аркуш групової роботи. На обговорення 1-го етапу у групах - 5-7 хвилин.	
2	10 хв	Групи виступають, пояснюючи свої думки (порівнюючи карти). Інші учні висловлюють зауваження та міркування.	Кількість адекватних обґрунтувань своєї думки
3	10-12 хв	Вчитель: «Земля зі знаком «?» на сучасній карті — це частина півострова Лабрадор (поряд із Гренландією). Вікінги імовірно вирушали із сучасної частини Скандинавії та Ісландії і пливли до Вінланду, огинаючи Гренландію. В одній із легенд (вікінги називали їх сагами) розповідається, що вперше вони пристали до американської землі випадково: їхній шлях	

був до Гренландії, яку вони намагалися заселити та знайти корисні ресурси, але мандрівники потрапили у шторм, і кораблі збилися з курсу.

Довгі роки вчені сперечалися про те, чи справді вікінги відкрили Америку, оскільки не було жодних доказів. Тільки в 1960 році виявили стоянки вікінгів на берегах Північної Америки.

Зараз вчені дійшли згоди, що вікінги справді відкрили Північну Америку раніше Х. Колумба, у X столітті. Однак окрім вікінгів про це ніхто не знав, тому Х. Колумб також вважається першовідкривачем. Карта Вінланда була

ретельно вивчена вченими, і виявилось, що вона може бути підробкою».

Вчитель пропонує розібратися в цьому та роздає лист з фактами про стародавню карту. Факти можна роздати списком, можна розрізати по одному, щоб їх можна було вклеювати в таблицю, або ж роздати заповнену таблицю (з матеріалів для вчителя).

Вчитель:

«Спробуйте визначити справжня ця карта чи ні, і доведіть свою думку за допомогою фактів. На цю роботу у вас 7-8 хвилин».

Учні працюють у групах, використовуючи «стрічку часу» та факти на свій розсуд.

4	10-13 хв	<p>Коли групи готові, вчитель запитує, хто за те, що карта справжня, а хто за те, що карта підроблена. Учні діляться на два табори. Якщо всі взяли один бік, то вчитель для підтримки дискусії встає на іншу сторону. На дошці – «стрічка часу», на якій можна відзначати потрібні дати під час обговорення версій груп.</p>	<p>Кількість адекватних обґрунтувань своєї думки. Здатність аргументовано ставитись до протилежної думки.</p>
5	5	<p>Рефлексія Я дізнався... Мене здивувало... Мені цікаво...</p> <p>Фронтально: аналізують та осмислюють, промовляють досягнення. (Заповнення листа самооцінки)</p>	

1-ий етап

В 1957 р. на продаж було виставлено стародавню карту. Порівняйте її із сучасною картою світу. Запишіть ваші припущення, і дайте відповідь на запитання.

1. Що це за місце — Вінланд? (Воно позначено на карті «?»).

2. Де жили (ким були) і куди подорожували люди, які створили цю карту?

Даючи відповідь на запитання, не забудьте обґрунтувати свою думку.

2-ий етап

1. Обговоріть факти про стародавню карту.
2. Аналізуючи факти, користуйтеся «стрічкою часу» і таблицею.
3. Чи була стародавня карта справжньою, чи це була підробка?

Спробуйте довести свою думку, використовуючи факти.

4. Підготуйте коротку, але обґрунтовану думку від групи.
5. Заповніть в таблиці тільки ту колонку, яка відображає вашу відповідь (Додаток Д).

Приклад листа самооцінки представлений у додатках (Додаток Е)

Отже, формування 4-К компетенцій в межах історичної та громадянської освітньої галузі, може відбуватися лише на основі систематичної роботи вчителя з дітьми, та спрямоване на розвиток самостійності, креативності, комунікабельності та ініціативності.

2.2. Експериментальне дослідження розвитку 4-К компетенцій в межах історичної та громадянської освітньої галузі

Експериментальне дослідження проводилося у Херсонській загальноосвітній школі I-III ступенів №28 ім. О.С.Пушкіна. В рамках роботи брали участь 29 учнів 4-А класу.

У ході експерименту нами було поставлено наступні завдання:

1. Виявити початковий рівень сформованості 4-К компетенцій у школярів 4-А класу.
2. Апробувати запропоновану нами методику.
3. Перевірити ефективність цієї методики.

Експериментальне дослідження проходило в три етапи: пошуковий, формувальний, контрольний-оцінний.

Розглянемо організацію цих етапів докладніше.

1. Пошуковий. Метою пошукового методу є визначення проблеми дослідження та виявлення умов, які дозволяють формувати 4-К компетенції. Суб'єкти експериментальної роботи — учні 4-А класу.

Методи дослідження:

- анкетування — визначення початкового рівня сформованості комунікативних навичок та командної роботи;
- моніторинг — визначення початкового рівня сформованості креативності та критичного мислення.

При проведенні даних методів були отримані такі результати: комунікативні навички та командна робота — середній, креативність та критичне мислення — низький, загалом рівень сформованості 4-К компетенцій оцінюється як середній.

2. Формувальний. На цьому етапі нам необхідно перевірити розроблену методику, виявити її переваги та недоліки, визначити рівень зацікавленості учнів до цієї методики. При проведенні уроку із застосуванням розробленої нами методики виявлено, що у дітей виражено почуття стиснення, невпевненість у собі при висловлюванні власної думки, відстоювання свого погляду. Перевага даної методики у використанні

різних прийомів, що сприяють активізації взаємодії та розвитку ініціативності, креативності, активності, а також комунікативних навичок учнів. Понад 60% учнів зацікавила розроблена нами методика, оскільки у багатьох виникали проблеми у спілкуванні, умінні домовлятися, знаходити компроміс усередині колективу.

3. Контрольно-оцінний. Мета заключного етапу дослідно-пошукової роботи — оцінити ефективність цієї методики, перевірити її достовірність з допомогою початкових методів дослідження. В результаті була отримана позитивна оцінка та висунута гіпотеза підтвердилася.

Дослідно-пошукова робота полягає у проведенні анкетування з учнями та спостереження за ними, а також оцінювання класу до та після проведення експерименту. У 4-К компетенції ми включаємо наступні поняття: креативність, критичне мислення, комунікативні навички та командна робота.

Сформованість кожної компетенції ми будемо перевіряти наступним чином: комунікативні навички та командну роботу — за допомогою анкетування, критичне мислення та креативність — за допомогою моніторингу (спостереження).

На пошуковому етапі дослідно-пошукової роботи, метою якого було визначення початкового рівня сформованості комунікативних навичок та вміння працювати в команді, нами був проведено анкетування, що складається з 15 питань, де учням пропонувалося вибрати один варіант відповіді (Додаток Ж). За кожний варіант відповіді нараховувалися бали:

- 2 бали – так;
- 1 бал – іноді;
- 0 балів – ні.

Для оцінки рівня сформованості комунікативних навичок та командної роботи учня бали підсумовувалися та пропонувалися наступні критерії:

• високий рівень: випробуваний дуже товариський, бере участь у груповій роботі, взаємодіє з оточуючими. Дитині властиві цікавість та балакучість (30-20 балів);

• середній рівень: дитина товариська, працюючи в команді, відчувається цілком упевнено (20-10 балів);

• низький рівень: дитина не комунікабельна, замкнена, небалакучий, не бере участі в роботі з командою (10 балів і менше).

Після проведення початкового анкетування було отримано наступні результати:

Початковий рівень сформованості комунікативних навичок та вміння працювати в команді

Таблиця 2.1

Клас, кількість учнів	Початковий рівень сформованості комунікативних навичок і вміння працювати в команді		
	низький	середній	високий
4 клас (29 учнів)	25% (7 учнів)	51% (15 учнів)	24% (7 учнів)

Аналіз отриманих результатів показав, що максимальний відсоток учнів класу має середній рівень сформованості комунікативних навичок — 51%, та 24% класу має високий рівень.

Для виявлення початкового рівня сформованості креативності та критичного мислення учнів 4-А класу ми провели моніторинг під час уроку (Таблиця 2.2). Нам пропонувалося оцінити активність, залученість учнів до освітнього процесу, вміння аналізувати, пропонувати нові ідеї на вирішення поставлених завдань. Для цього були складені критерії для оцінки:

- менше 55% — низький рівень;
- 56-80% — середній рівень;
- вище 81% — високий рівень.

Результати проведення моніторингу:

Таблиця 2.2

Початковий рівень сформованості креативності та критичного мислення

Клас, кількість учнів	Початковий рівень сформованості креативності і критичного мислення		
	низький	середній	високий
4 клас (29 учнів)	54% (16 учнів)	33% (9 учнів)	13% (4 учня)

Найбільший відсоток учнів має низький рівень сформованості креативності та критичного мислення — 54%, середній — 33%, високого — 13%.

Виходячи з початкових результатів рівня сформованості 4-К компетенцій, нами було розроблено урок «Я досліджую світ» — «Карта Вінланда». За допомогою проведення даного уроку школярі зможуть розвинути свої комунікативні навички, критичне мислення, креативність та вміння працювати в команді.

На другому етапі дослідно-пошукової роботи для розвитку 4-К компетенцій учнів початкової школи в межах історичної та громадянської освітньої галузі дітям пропонувалися різні види завдань у межах розробленого уроку. По завершенню другого етапу було проведено повторне анкетування, результати якого представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Визначення рівня сформованості комунікативних навичок та вміння працювати у команді після проведення експерименту

Клас, кількість учнів	Початковий рівень сформованості комунікативних навичок і вміння працювати в команді після проведення експерименту		
	низький	середній	високий
4 клас (29 учнів)	13% (4 учні)	60% (17 учнів)	27% (8 учнів)

Показники рівня сформованості критичного мислення та вміння працювати в команді в учнів 4-А класу покращилися після проведення розробленого уроку, низький рівень зменшився на 12%, а середній та високий збільшилися на 9% та 3% відповідно.

На формувальному етапі для розвитку креативності та критичного мислення було проведено розроблений нами урок. По закінченню даного етапу було проведено повторний моніторинг, результати якого представлені у таблиці.

Таблиця 2.4

Визначення рівня сформованості креативності та критичного мислення після проведення експерименту

Клас, кількість учнів	Початковий рівень сформованості комунікативних навичок і вміння працювати в команді після проведення експерименту		
	низький	середній	високий

4 клас (29 учнів)	20% (5 учнів)	47% (14 учнів)	33% (10 учнів)
-------------------	---------------	----------------	----------------

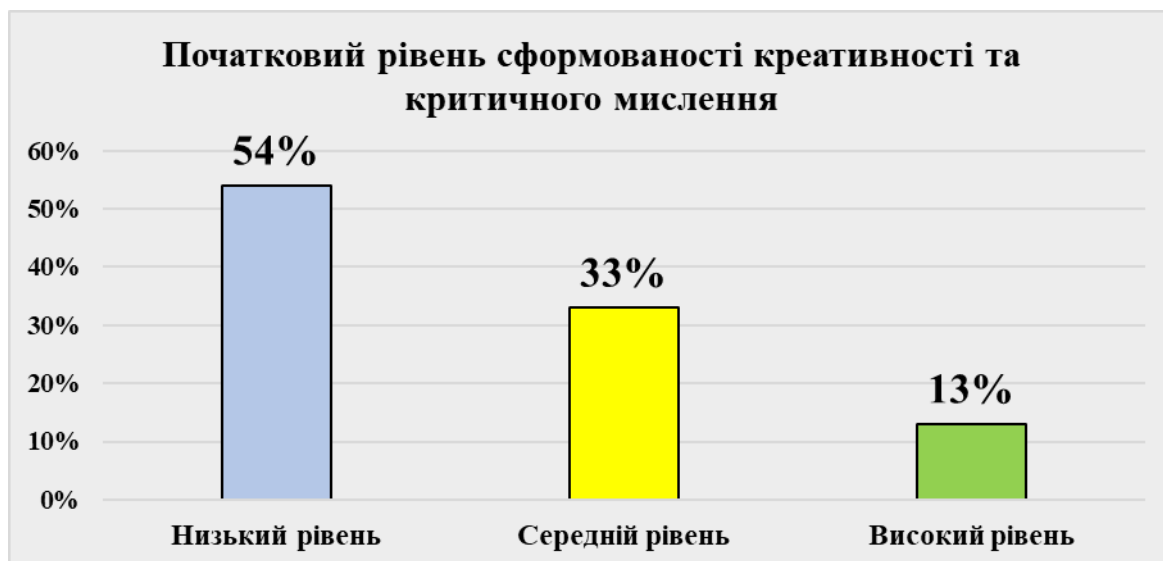
Показники заключного етапу дослідно-пошукової роботи з формування 4-К компетенцій у молодших школярів збільшилися. Середній рівень підвищився на 14%, високий на 20%, а низький рівень зменшився у 2,5 рази.

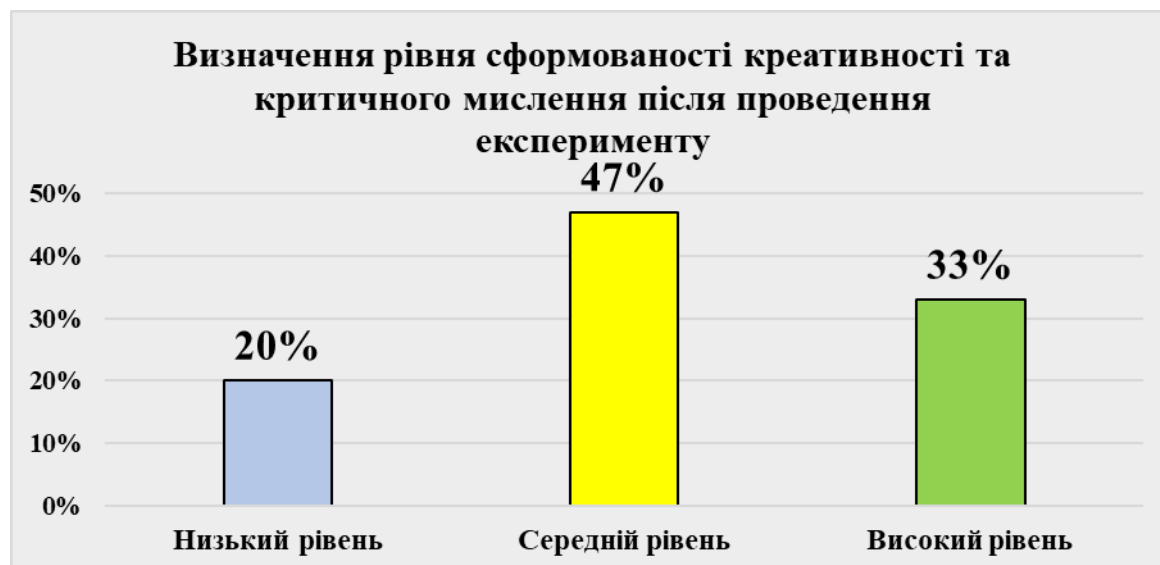
Результати етапів дослідно-пошукової роботи представлені на діаграмах 2.1, 2.2, 2.3, 2.4.

Діаграма 2.1

Діаграма 2.2

*Діаграма 2.3**Діаграма 2.4*

За даними, отриманими в результаті дослідно-пошукової роботи, можна зробити висновок про те, що у класі (29 осіб), у якому проводився експеримент, значно підвищився рівень сформованості 4-К компетенцій. Школярі, які мають низький рівень комунікативних навичок, критичного мислення, креативності та командної роботи, перевищили поріг до середнього рівня, а школярі, які мали середній рівень після експерименту стали мати високий рівень.

Так, на пошуковому етапі в класі значно переважав низький і середній рівень сформованості 4-К компетенцій, а після проведення комплексу заходів у класі він підвищився до середнього та високого.

Отже, при регулярному впровадженні таких практичних завдань на уроках «Я досліджую світ» рівень сформованості 4-К компетенцій учнів початкової школи в межах історичної та громадянської освітньої галузі буде підвищуватись.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження нами була досягнута поставлена мета та виконанні завдання дослідження:

1. Проаналізувавши науково-педагогічну літературу, щодо сутності понять «компетентність» та «компетенція» в освітньому середовищі, ми дійшли висновку, що єдиного тлумачення цих понять не існує. Проте, цим питанням займалися низка відомих вчених, а саме Н.Бібік, Г.Селевко, А.Хуторський, Дж.Равен, а також різні міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, Європейський союз та інші.

2. Розглянувши умови розвитку компетенцій ХХІ століття в національних стандартах освіти різних країн, ми проаналізували їх освітні стандарти та виділили чотири основні компетенції, які вони формують у своїх школярів. До них відносяться — креативність, критичне мислення,

комунікація та кооперація. Ці навички серед країн-лідерів освіти здобули назву «4-К» компетенції або «soft skills» ;

3. Аналіз особливостей формування 4-К компетенцій у сучасній початковій школі, надав нам можливість визначити основні моменти, за яких ці навички будуть формуватися. Тому в освітнє середовище мають увійти нові форми організації освітньої діяльності учнів і нові способи діяльності та оцінювання освітніх результатів молодших школярів;

4. Дослідивши шляхи формування 4-К компетенцій на основі змісту уроків «Я досліджую світ» у 4 класі, ми дійшли висновку, що формування 4-К компетенцій у межах історичної та громадянської освітньої галузі може відбуватися лише під час систематичної роботи вчителя з учнями, та постійному аналізі викладачем своєї роботи і результатів навчання дітей, з метою їх удосконалення;

5. Експериментальне дослідження було проведено на основі розробленої і проведеної нами методики у 4 класі Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №28 ім. О.С.Пушкіна, і надало можливість за допомогою методів анкетування, моніторингу та педагогічного спостереження, проведених до та після впровадження уроку в освітній процес визначити початкові навички сформованості 4-К компетенцій в учнів 4 класу. Результати експерименту показали, що після проведення уроку, показник рівня сформованості 4-К компетенцій в межах історичної та громадянської освітньої галузі учнів значно підвищився.

Отже, зазначимо, що експеримент довів, що застосування пропонованих форм та методів роботи має позитивний вплив на формування «4-К» компетенцій в учнів початкової школи у межах історичної та громадянської освітньої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А.Г.Зінченко, М.А.Саприкіна Навички для України 2030: погляд бізнесу./ а ред. М.А.Саприкіної. — К.: ТОВ "Видавництво "ЮСТОН", 2016. — 36 с.
2. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності проблеми та пошуки // Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. – С. 14-41.
3. Бацунов С. Н., Дереча І. І., Кунгурова І. М., Слизькова Є. В. Сучасні детермінанти розвитку soft skills // Концепт. 2018. № 4. С. 198–207

4. Бібік Н.М. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування /Н.М.Бібік// Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. — Київ: «К.І.С.», - 2004. — С.47-52

5. Б.Лукас, Е.Спенсер Навчання творчому мисленню: Розвиток учнів, які генерують ідеї та здатні мислити критично (Педагогіка для світу, що змінюється), 2017. – 216 с.

6. Дель Карпіо Х., Купець О., Мюллер Н., Олефір А. Навички для сучасної України. [Електронний ресурс]. — URL: http://www.ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.11.17_Skills_for_Modern_Ukraine (дата звернення: 22.06.2022).

7. Е.Кер, Х.Кім, Е.Віста, К.Андерсон. Адаптація системи освіти до навичок 21 століття, 2019. [Електронний ресурс] URL: <https://www.brookings.edu/research/education-system-alignment-for-21st-century-skills/> (Дата звернення: 27.06.2022)

8. Енциклопедія освіти / академія педагогічних наук України, ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.

9. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради. 2014. - с. 37–38, 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Дата звернення: 19.05.2022)

10. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів — один з важливих чинників працевлаштування // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2015. — № 2. — С. 162—167.

11. Компетенції «4-К»: середовищні рішення для школи. Практичні рекомендації: навчально-методичний посібник / М. А. Пінська, А. М. Михайлова. — М.: 2020. — 95 с.

12. Компетенції «4К»: формування та оцінка на уроці: Практичні рекомендації / авт.-упоряд. М. А. Пінська, А. М. Михайлова. — М.: 2019. — 76 с.

13. Кузьменчук І.В. Навички ХХІ століття і шкільна освіта. а матеріалами книги Б.Трілінг і Ч.Фейдл «Навички ХХІ століття. Навчання для життя в наш час» (переклад англ. С.Христофоровою) [Електронний ресурс].

14. Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 03.06.2020 №22.1/12-Г-334 [Електронний ресурс] . – URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/programa_klyuchovi_uminy_a_21-go_stolittya.pdf (Дата звернення: 19.05.2022)

15. Мироненко Є. С. Компетенції ХХІ століття/ освіта ХХІ століття // Питання територіального розвитку. 2019. № 2 (47). С. 34-36

16. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

17. Попер К. Відкрите суспільство і його вороги. М., 1992.

18. Селевко Г. Компетентності і їх класифікація / Г. Селевко // Народна освіта. — 2004. — № 4. — С. 138.

19. Сидорчук Н.Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого-педагогічних феноменів. Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск. Вінниця-Київ, 2015. С. 78–81

20. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К.: Видавництво «Світоч». – 2019. – 336 с.

21. Хуторський А. В. Ключові компетенції як компонент особистісно-орієнтованої парадигми освіти / А. В. Хуторський // Учень в загальноосвітній школі. – М. : 2002. – с. 135–157.

22. Шаріпов Ф. В. Професійна компетентність викладача ВНЗ / Ф. В. Шаріпов // Вища освіта сьогодні. – № 1, 2010.

23. Шипілов В. Перелік навичок soft-skills и способи їх розвитку. URL: https://www.cfin.ru/management/people/dev_val/soft-skills.shtml# (Дата звернення: 13.06.2022)

24. Dewey J. How We Think. Boston, MA D.C. Heath & Co Publishers, 1933.
25. Facione P. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction, is published by The California Academic Press, 1990. [Электронный ресурс] URL:
<https://www.qcc.cuny.edu/socialsciences/ppecorino/CT-Expert-Report.pdf>
(Дата звернення: 30.06.2022)
26. Facione P. Critical Thinking: What It is and Why it Counts, 2011. [Электронный ресурс] URL:
https://www.student.uwa.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/1922502/Critical-Thinking-What-it-is-and-why-it-counts.pdf (Дата звернення: 27.06.2022)
27. Frameworks for 21st Century Learning/ partnershi for 21st Century Learning A Network of Battelle for Kids, 2019. URL:
<https://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources> (Дата звернення: 20.06.2022).
28. Hattie J. Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning, 2012.
29. Lucas B., Claxton G., Spencer E. Progression in Student Creativity in School: First Steps Towards New Forms of Formative Assessments. OECD Education Working Papers – 2013. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/progression-in-student-creativity-in-school_5k4dp59msdwk-en (Дата звернення: 30.06.2022)
30. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology. World Economic Forum, 2016 [Электронный ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/reports/new-vision-for-education-fostering-social-and-emotional-learning-through-technology> (Дата звернення: 01.07.2022).
31. Quality education and competencies for life / Workshop 3/ Background Paper, 2004. — p. 6.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Результати апробації дослідження

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN SCIENTIFIC RESEARCH:
ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS
AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
FEBRUARY 20-22, 2022**

**BERLIN
2022**

СЕРТИФІКАТ

Виданий 29.12.2021

який засвідчує, що

Альона Суханова

успішно завершив(ла) онлайн-курс:

«Ключові уміння 21-го століття»

тривалістю 5 годин та отримав(ла) навички для розвитку в учнів ключових умінь 21-го століття.

Simon Eerton

Саймон Етертон
Регіональний керівник програми «Future English»
Британська Рада

Ilya Filipov

Ілля Філіпов
Директор ТОВ «ЕдЮкейшнал Ера»

Курс розроблено Британською Радою спільно зі студією онлайн освіти EdEra в рамках Нової Української школи

Сертифікат виданий ТОВ «ЕдЮкейшнал Ера»

Сертифікат у базі проєкту EdEra: <https://www.edera.com.ua/uk-west-1/amazon>

ДОДАТОК Б

Порівняльна таблиця освітніх результатів

4-К компетенції та метапредметні освітні результати Державного стандарту

Метапредметні результати Державного стандарту	Компетенції 4-К	Частина стандарту, збігається з рамкою 4К
Освоєння способів розв'язання проблем творчого та пошукового характеру	Креативність, критичне мислення	Здатність знаходити вирішення завдань в умовах відсутності очевидних зразків та алгоритмів
Формування вміння планувати, контролювати та оцінювати навчальні дії в згідно з поставленим завданням та умовами її реалізації, визначати найбільш ефективні способи досягнення результату	Критичне мислення	Здатність аналізувати поставлене завдання, планувати, виділяти основне та другорядне, застосовувати технології, правила та моделі для неї рішення, оцінювати результат
Формування вміння розуміти причини удачі/невдачі навчальної діяльності	Критичне мислення	Здатність аналізувати свою діяльність та оцінювати результат

та здібності конструктивно діяти у ситуаціях невдачі		
Використання знаковосимволічних засобів подання інформації для створення моделей досліджуваних об'єктів та процесів, схем вирішення навчальних та практичних завдань	Критичне мислення	Здатність представляти інформацію у словесній та письмовій формі для рішення навчальних та практичних завдань
Активне використання мовних засобів та засобів ІКТ для вирішення комунікативних та пізнавальних завдань	Комунікативні навички	Здатність формулювати, зашифрувати та передати інформацію у письмовій або усній формі або з допомогою ІКТ, а також отримувати розшифровані відповіді
Використання різних способів пошуку (довідник, Інтернет), збір, обробка, аналіз, організація, передача інформації відповідно з комунікативними та пізнавальними завданнями та	Критичне мислення, комунікативні навички	Здатність здійснювати інформаційний пошук, обробляти інформацію, виділяти головне. Здатність формулювати, кодувати та передавати інформацію, так само декодувати її. Здатність представляти

<p>технологіями навчального предмета; вміння вводити текст на клавіатурі, фіксувати в цифровій формі вимірювані величини, готувати своє виступ з аудіо-, відео-супроводом, дотримуватись норм інформації, етикету</p>		<p>інформацію у візуальній або вербальній формі.</p>
<p>Опанування логічними діями порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, встановлення аналогій та причинно-наслідкових зв'язків, побудови міркувань</p>	<p>Критичне мислення</p>	<p>Здатність аналізувати інформацію, шукати зв'язку в тексті, робити висновки щодо його змісту, оцінювати наведені аргументи</p>
<p>Готовність слухати співрозмовника та вести діалог, вміння визнавати можливість різних точок зору та права кожного їх відстоювати, викладати думку та аргументувати свою точку зору та давати</p>	<p>Командна робота, комунікативні навички, критичне мислення</p>	<p>Здатність працювати в команді (оцінювати учасників команди, здійснювати командні дії, визнавати існуючі різні точки зору). Здатність формулювати кодувати та передавати інформацію, так само</p>

оцінку		декодувати її. Здатність критично оцінювати свою аргументацію та своїх партнерів за командою.
--------	--	---

ДОДАТОК В

Навички XXI століття. Всесвітній економічний форум. Доповідь «Новий погляд на освіту»

Види базової грамотності	Компетенції	Якості характеру
1. Мовна грамотність	1.Критичне мислення	1. Цікавість
2. Числова грамотність	2. Креативність	2. Ініціативність
3. Природньо-наукова грамотність	3. Комунікація	3. Наполегливість
4. ІКТ-грамотність	4. Кооперація	4. Адаптивність
5. Фінансова грамотність		5. Лідерство
6. Громадянська і культурна грамотність		6. Соціальна і культурна обізнаність

ДОДАТОК Г

Критеріальна рубрика для оцінки рівня сформованості 4-К
компетенційКритеріальна рубрика для оцінки рівня сформованості
критичного мислення

Критерії	Високий рівень 3	Середній рівень 2	Низький рівень 1
Аналіз	Бачить інформацію, якої не вистачає для розв'язання задачі (виділяє відоме і невідоме), формулює запит на пошук інформації, що не вистачає.	Виділяє відоме і невідоме, але не формулює запит на пошук інформації, що не вистачає.	Не виділяє відому і невідому інформацію.
Аргументація	Формулює та обґрунтовує свою думку, наводячі аргументи для її обґрунтування. Ставить під сумнів те, що здається очевидним, наводить аргументи, розглядаючи проблемку з різних точок зору.	Формулює свою думку, пропонує аргументи для її обґрунтування, але не завжди логічно коректні. Не розглядає	Не формулює власну думку щодо певного рішення і не наводить аргументів для її обґрунтування. Не передбачає

		проблему з різних точок зору.	різних поглядів на проблему
Планування рішення	Бачить ціль, визначає порядок дій для досягнення мети.	Розуміє мету, але не може визначити порядок виконання дій.	Не визначає порядок дій для досягнення мети. Не бачить плану рішення.
Оцінка і контроль	Оцінює надійність тверджень, переконливість аргументів. Перевіряє правильність виконання окремих кроків та дій. Коригує, у разі потреби, запропоновані рішення.	Оцінює переваги ухваленого рішення, але не надійність і переконливість доказів. Самостійно перевіряє правильність виконання окремих кроків та дій.	Не оцінює надійність тверджень, переконливість аргументів. Перевіряє правильність виконання окремих кроків та дій, якщо це рекомендують зробити.
Всього:			

ДОДАТОК Д

Наочні матеріали до уроку «Я досліджую світ»

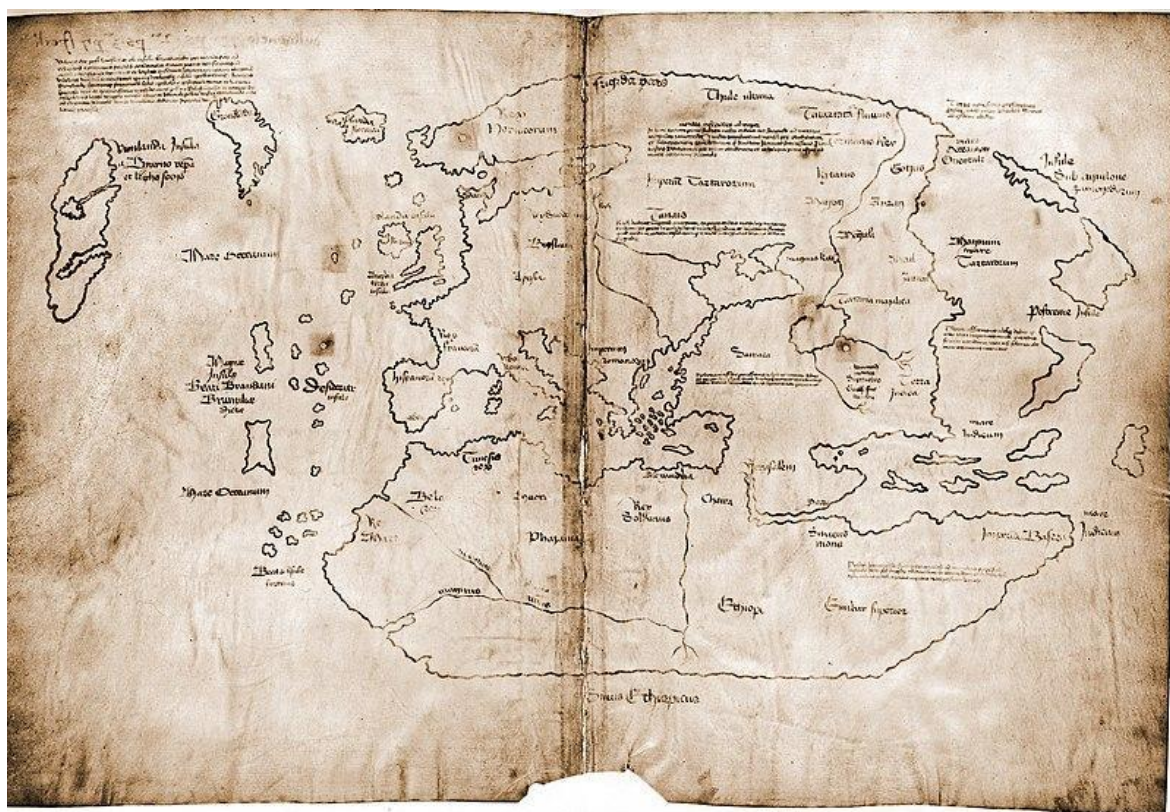

Рис. А. Карта Вінланда

Рис. Б . Карта Вінланда

Аргументи за справжність та підробку карти Вінланда

Аргументи за справжність карти	Аргументи за те, що карта є підробкою
1960 року стало відомо про відкриття поселення вікінгів на березі Північної Америки. Ці поселення були засновані у X столітті.	
Карта була виставлена на продаж до відкриття поселення вікінгів у Північній Америці (1957).	На стародавній карті обриси деяких островів і материків схожі на сучасні зображення, отримані за допомогою знімків із космосу.
Пергамент — матеріал, з якого зроблена карта, продірявлений жуками-	

деревоочниками в тих же місцях, що і книга.	
Раніше чорнила посипали піском, щоб вони швидше висихали. Пісок містить різні мінерали, які можна виявити при аналізі чорнила.	У складі чорнила, яким намальована карта, знайшли рідкісний мінерал — анатаз. Його стали використовувати при приготування чорнила з 1920-х років.
Пергамент, на якому намальована карта, був виготовлений між 1423 та 1445 роками.	
	На цій карті є острови, які були нанесені на сучасну карту лише 1901 року.

Докази про справжність карти Вінланда

Докази того, що карта справжня	Докази того, що карта підробка

ДОДАТОК Е

Оцінка рівня сформованості 4-К компетенцій

Оцінка вміння працювати з даними

Критерії	Рівні досягнень			
	Високий	Середній	Задовільний	Низький
Бал	10	9	8	7
Повнота	Мої дані представлені докладно, повно та ретельно	Мої дані повні	Мої дані в цілому повні, але деякі значення могли бути втрачені.	Мої дані не повні, деякі значення відсутні
Бал	5	4,5	3,5	3

Організація	Мої дані організовані так, що я можу легко і швидко знаходити потрібну інформацію.	Мої дані організовані так, що я можу знайти потрібну інформацію.	Мої дані організовані, але іноді мені важко знайти те, що потрібно.	Мої дані погано організовані. Мені дуже складно знайти інформацію, яку я шукаю.
Бал	5	4,5	3,5	3
Зовнішній вигляд	Мої записи акуратні, красиві, їх легко читати	Мої записи акуратні, їх легко читати	Частини моїх записів перемішані, іноді їх важко читати	Мої записи хаотичні, їх важко читати
Загальна оцінка				

Самооцінка роботи в групі

Критерії	Рівні досягнень			
	4	3	2	1

Вклад в роботу групи	Я послідовно й активно вношу свій внесок у групу-ве обговорення та роботу групи. Я приймаю і виконую всі доручені мені завдання. Я допомагаю групі у постановці цілей. Я допомагаю групі в досягненні спільних цілей	Я беру участь у групових обговореннях. Я виконую свої завдання. Я беру участь у постановці завдань. Іноді я допомагаю групі досягти спільних цілей	Іноді я роблю свій внесок у роботу групи. Я виконую свої завдання, якщо мені допомагають. Зрідка я беру участь у постановці завдань. Мені важко утримувати цілі роботи групи	Я волію не брати участь у роботі групи. Я не виконую своїх завдань. Я не допомагаю постановці завдань. Я не підтримую спільні цілі
Взаємодія з групою	Я пропоную до обговорення безліч ідей і поділяюсь необхідною інформацією.	Я ділюся своїми ідеями, коли мене до цього спонукають. Я дозволяю всім ділитися	Я ділюся своїми ідеями, коли мене до цього спонукають. Я дозволяю	Я не люблю ділитися своїми ідеями. Я не беру участі у групових

	Я спонукаю інших ділитися своїми ідеями. Я слухаю інших і висловлююсь. Я завжди уважно ставлюся до почуттів та думок інших людей	своїми ідеями. Я можу слухати інших. Зазвичай я уважний до почуттів та думок інших людей	більшості у команді ділитися своїми ідеями. Іноді слухаю інших людей. Іноді я беру до уваги почуття та думки інших людей	обговореннях. Я перериваю інших, коли вони висловлюють свої ідеї. Мені цікавіше говорити, а не слухати інших людей. Коли я працюю, я не звертаю уваги на почуття та думки інших людей
--	--	--	--	---

Самооцінка критичного і креативного мислення

Критерії	Рівні досягнень			
	4	3	2	1
Робота з інформацією	Я можу розказати найбільш важливі частини інформації, яку	Зазвичай я можу розказати ту частину інформації, яка є найбільш	Іноді я не розумію, яка інформація важлива, а яка – ні.	Зазвичай я не можу вказати на різницю між тим, що важливо, а що ні.

	вивчаю.	важливою.		
Висновки	Я використовую свої знання, формулюю висновки і перевіряю чи був я правий.	Я використовую свої знання, щоб зробити висновки і перевірити, чи був я правий.	З допомогою інших я можу зробити висновки, але іноді я не маю для цього вагомих причин.	Я мені важко робити якісь висновки.
Допитливість	Я роблю все можливе, щоб більше дізнатися про нові факти та ідеї.	Я докладаю зусиль, щоб більше дізнатися про нові факти та ідеї.	Я дізнаюся про факти та ідеї, якщо мені про це нагадують.	Зазвичай я задоволений тим, що я вже знаю, і не прагну дізнатися більше.
Переконливість/ Обґрунтування суджень	В письмовому чи усному вигляді я можу детально і чітко пояснити і довести	Я можу пояснити свою думку і пояснити її.	Зазвичай я можу пояснити свою думку, але у мене не завжди є причини його дотримувати	Я не можу пояснити свою думку.

	свою думку.		ся.	
--	-------------	--	-----	--

Оцінка уміння вирішувати проблеми

Критерії успіху	Рівні досягнень		
	Високий	Середній	Низький
Вміння збирати та записувати інформацію	Послідовно відбирає і записує точну і підходящу інформацію	Відбирає і записує інформацію, в більшій мірі точну і підходящу.	Відбирає і записує інформацію, не завжди точну і підходящу, або помилково робить невірні записи
Підходящі, розвинуті і підтвержені ідеї	Чітко розуміє зв'язки причин і результати явищ, що вивчаються. Ідеї чітко розвиваються і добре підтримуються за допомогою підходящої інформації.	Має загальне розуміння проблем. Простежує не всі причинно-наслідкові зв'язки у явищах, що вивчаються. Ідеї в основному ясні, але не всі розвинуті і підтримані інформацією.	Не простежує причино-наслідкові зв'язки. Ідеї чітко не представлені. Докази не представлені чи включають непідходящу інформацію.

Вміння пропонувати вирішення проблеми	Пропонує набір детальних і правдоподібних стратегій всередині логічної рамки.	Представляє хоча б одну стратегію, але не достатньо детально. Підтримує бесіду логічно.	Не пропонує рішення чи пропонує одне, нереалістичне чи неприпустиме.
Контроль мови	Має обширний лексичний запас, використовує правильну структуру речень, пунктуацію.	Використовує в основному правильний словниковий запас, правильну структуру речень. Але іноді помиляється, що не впливає на комунікацію.	Використовує невеличкий словниковий запас. Допускає багато помилок у синтаксисі та пунктуації, що негативно впливає на комунікацію.

ДОДАТОК Ж

Діагностика рівня сформованості комунікативних навичок та колективної взаємодії

1. Я терпляче чекав, коли учасник команди закінчить свою розповідь.
2. Я перебивав співрозмовника, щоб уточнити деталі.
3. Не кожна людина заслуговує моєї уваги.

4. Я старався із кожної пропозиції виділити максимум інформації.
5. Я можу спокійно вислухати до кінця думку, якою категорично не годен.
6. Почувши протилежну точку зору, я обов'язково запропоную свою.
7. Я слухав, коли говорили інші.
8. Я пропонував свої ідеї.
9. Я запитував інших про їхні ідеї.
10. Я ділився матеріалами та інструментами.
11. Я звертався до моїх партнерів за допомогою, коли вона мені була необхідна.
12. Я допоміг комусь у моїй групі.
13. Я сказав іншим, що мені подобаються їхні ідеї.
14. Я дотримувався послідовності і питав, щоб інші теж стежили за цим.
15. Я брав участь у командному обговоренні.

ДОДАТОК 3

Я, Суханова Альона Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування; – надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науководослідницькі завдання;

- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією; – не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей; – не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

14.11.2021 р.

(дата)

(підпис)

Альона Суханова

(ім'я, прізвище)